

Mekânın Zaman İçinde
Şehre Yolculuğu; Karaköprü

Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ

“ve kader bazı mekânlara
dertlenme misyonu yüklemiştir...”

Şehirler, medeniyetin özü, aynası ve de medeniyetin tanımlayıcı insan eserleri olarak tasvir edilirler. İnsanın bütün başarıları ve bozgunları şehirlerde yatar. Her mamur ve virane şehir, bu başarı ve bozgunların mekânlarıdır. Şehir ile mekân arasındaki ilişki ana ile evlat arasındaki ilişkiye benzer.

Mekânın ana kucagından ayrılığı, büyüme, olgunlaşma, maddi ve manevi güzelleşme arzusuyla başlar. Mekânlar, toplumsal ihtiyaçlara cevap vermekle güzelleşir, varlığın merkezleri, ayrıcalıklı yerleri olurlar. Mekânı ürün olarak düşünmeden, yapıt olarak düşünmek imkansızdır. Esas maharet, mekânı yapıta dönüştürmektir. Mekânın ham maddesi olan doğa, kirlenmemiş toprak, hava ve su sağlıklı bir yapıtın olmazsa olmazlarıdır. Doğallığını koruyamayan mekân ile toplum arasına engeller girer. Ürün olan mekân etki yada tepki yoluyla üretime müdahale eder. Kendince üreten ve üretici olan mekân, üretim ilişkilerine de dahil olur. Ürün ve üretici mekân, ekonomik ve toplumsal ilişkilerin alanına dönüşür. Güzelleşmek isteyen mekânlar istemese de

dertlenir. Bu dertlenme, kentleşmedir. İnsanın ve mekânın kentleşme derdi, 7000 yıldan daha eskidir. Başlangıcından bin yıl sonra düzinelerce kent oluştu. Yine 4000 yıl önce Sümer'de yaşayan insanların yüzde 90'ı şehirlerde oturuyordu. Bunlardan biri Babil'di ve 2500 yıl önce dünyanın en büyük metropolü burasıydı. Sümer inancına göre Cennet bir bahçe değil, bir kentti üstelik. Bu Cennet, insanların var oluş sebebi olarak yaratılmıştı. İnsanoğlu varoluş sebebi için çalışıp didinmiştir. Antik insan yeryüzü Cenneti kentleri inşa etmek ve yaşatmak için çaba sarfettiler. Karaköprü Titriş yerleşimi, 4000 yıl önce bu kentleşme sancısını çekti.

Titriş jeopolitik konumundan ötürü, kültürel ilişkiler ve ticari açıdan seçkin bir konumda idi. İlk Tunç çağında Harran Ovası'na ve Balık Vadisi'ne, Kuzey Mezopotamya'ya coğrafi olarak bağlanan, buradan ırmak vadileri üzerinden Samsat Höyük'e ve Orta Anadolu'ya ticaret yolu istasyonu görevi gören önemli bir kent idi. Mekânlar için kentleşme sancısı çekmek, başka yerleşimlerin beceri veya beceriksizliği ile de alakalıdır. Tunç çağında Titriş'in çektiği kentleşme acısını modern zamanlarda Karaköprü yaşamıştır.

Ve kader bazı mekânlara dertlenme misyonu yüklemiştir...

Karaköprü kentleşmeyi kendisine dert edinen mekândır.

Kurulan her şehir yeni bir medeniyet demektir. Sanki bir takım önkoşullar sağlanınca, bir şehir ve bir medeniyetin ortaya çıkması kaçınılmaz olur.

Mekân; bu ruhaniyetle hukuk, ahlak ve edebin huzur bahçesi olur.

Ruhaniyeti Şazeli Ali Dede ile fermanlaşan mekân: Karaköprü...

Kentleşmeyi Dert Edinen Mekân Karaköprü...

Dertlenme misyonunu şekillendiren arzu ve cazibedir.

Karaköprü, geçmişte de benzer dertler edinmişti. Şehrin kavrulmuş toprakları, yakıcı sıcakları ile yorgunluk veren günlerinde, insanlara çağıldayan sularıyla, gözleri dinlendiren yeşilliğiyle, kirlenmemiş toprağıyla tarifsiz bir huzur veriyordu. Zaten Evliya Çelebiyi'de büyüleyen bu kirlenmemiş doğa, güneş görmeyen mekân değil miydi?

Şehre gelenleri kendine hayran bırakan, kendini sevdiiren, benzerleri arasında Karaköprü'yü ön plana çıkaran bir albenisi vardır. Antik Roma'dan beri, çöle vaha olmuş mekâna, herkes sahip olmak istemiştir.

Herkesin gözünün olduğu mekân Karaköprü

Mekânın varlık sebebi, sukunet ve memnuniyet vermek olunca; kem gözler, niyetler de devreye girer... Bu yüzden Karaköprü'nün mülkiyeti fermanla korunmak istenir.

Her mekânın maddi ve manevi sahipleri vardır. Mekân manevi sahiplik ile ruhaniyet kazanır... Karaköprü de Şazeli Ali Dede ile ruhaniyet kazanmıştır.

İnsan mekâna şekil verir, mekân da insanı şekillendirir. Bazen kaçmak, başka mekânlara sığınmak istersiniz. Tarih boyunca Karaköprü, sukunet arayanlara bir huzur sığınağı, istirahat ve rahatlık veren mekân olmuştur.

Mekânın içimizi rahatlatan mihenk taşı, çekim kuvvetidir. Bu onun varlık sebebidir. Görülemez ya da tarif edilemez belki, cazibesi toplumla kendi arasına engel koymamasındandır. Özünü, özgünlüğünü ve doğallığını sunabilmesidir.

Mekânın kendisi üzerinde tasarrufu olduğu gibi, insan üzerinde de tasarrufu olduğu şüphesizdir.

Mekânın doğallığı, insana libas olur, onu korur, kucaklar ve rahatlatır.

Mekân bu anlamda kendini vazifeli hisseder. Vazifesini taçlandırma çabası, şehrin oluşum safhasıdır.

Şehir oluşumları her bölgede kendiliğindedir, hiçbir şehir diğeriyle temas sonucu kurulmamıştır. Mekânın kent olması; üründen yapıta, bağımlılıktan özgünlüğe geçişdir.

Yapıta dönüşen Karaköprü...

Kurulan her şehir yeni bir medeniyet demektir. Sanki bir takım önkoşullar sağlanınca, bir şehir ve

İnsan mekâna şekil verir, mekân da insanı şekillendirir. Bazen kaçmak, başka mekânlara sığınmak istersiniz. Tarih boyunca Karaköprü, sukunet arayanlara bir huzur sığınağı, istirahat ve rahatlık veren mekân olmuştur.

bir medeniyetin ortaya çıkması kaçınılmaz olur. Şehrin kuruluşunu ve medeniyetin ortaya çıkışının önkoşulları nelerdir, ya da şehirlerin gelişiminin ardından nasıl bir itici güç vardır ? Karmaşık toplumların ve şehirlerin, korkunun bir ürünü olarak doğduğu düşüncesini benimseyen uzmanlar; dünyanın her yerindeki ilk medeniyetlerde savaş izlerine rastlandığına işaret etmişlerdir. Savaş ve korkunun doğurduğu kentler, mutluluk verse de hep alt akıntısı korku ve ürpettir.

O zaman şehirlerin asıl itici gücü ne olmalıdır? Mekânın gelişimini tetikleyen öncelikli güç, cazibedir.

Ardından güçlü bir siyasal otorite, şehir donatılar, şehri besleyen moral güçlerdir. Bunların yanında aydınlanmış (münevver), onurlandırılmış, hürmet ve tazime erişmiş mekân olması, medinetu's Selam ya da mekânı's Selam (barış yurdu, cennet yurdu) olmasıdır. Kur'an-ı Kerim, şehirlerin kuruluşunu ve gelişiminde bazı ölçüleri ifade eder:

Bunların bazıları şöyle ifade edilir:

RIZKUN TAYYIBETÜN: Şehirde temiz ve helâl rızık, sağlıklı yiyecek temin etmek.

SAYYARETEN TAYYIBE: Şehirde temiz, sağlıklı ve güvenli bir ulaşımın olması.

HAYATÜN TAYYIBE: Şehir insana hoş ve güzel bir hayat sağlamalı.

KELİMETÜN TAYYIBE: Şehir insana hoş ve güzel sözler söyletmeli.

ZÜRRIYETEN TAYYIBE: Temiz nesil için vesile olmalı.

BELEDÜ'L EMIN: Güvenli şehir olmalı.

HAREM BELDE: Kutsal, dokunulmaz ve korunaklı bölge olmalı.

Peygamber Efendimiz, şehri iki bölge ayırmıştır: Hill (yerleşim alanı) ve Harem (korunaklı bölge). Peygamber efendimiz, şehirlerin doğallığının korunmasını Haram/harem bölgeleri oluşturarak sağlamaya çalışmıştır.

Şehrin doğallığının korunması için zorunlu alanlar oluşturmuştur. Bu Yaratana, mekâna ve insana saygının bir ifadesidir. Peygamber Efendimiz hem doğanın hem insanın hem şehrin hem de mekânın fitratının bozulmamasını önermiştir.

Peygamber Efendimizin Harem Bölgeleri tesisi mekânın da fitratını korumaya yöneliktir. Tahripkar damarı olan insanoğlunun inşa damarını galebe çalması için her türlü tedbiri almıştır.

Peygamber Efendimizin Mekke, Medine ve Taif'in harem bölgesi pratiği günümüz için en güzel ölçüdür. Bu harem bölgelerde avlanmak, kendiliğinden biten her türlü ağaç, bitki ve otların kesilmesi, ya da koparılması, kısacası doğal hayatın tahrip edilmesi yasaklanmıştır. Harem bölgesinin toprağını, taşını, kayasını Hill bölgesine taşımak, ya da Hill bölgesinin taşını toprağını, Harem bölgesine taşınmak yasaklanmıştır. Harem bölgesinin ekosistemi korunmak istenmiştir.

Çünkü şehir üzerinde sadece yaşayanların hakkı yoktur. Gelecek nesillerinde yaşadığımız mekânlar üzerinde hakkı vardır.

Mekânın hakkı ve nesillerin mekân üzerindeki hakları, bizleri medeniyetin filizlenmesine götürür. İnsanlığın bütün başarıları ve kayıpları şehrin fiziki ve sosyal yapısında barınır.

Şehrin fiziki ve kültürel gücünün yoğunluğu, insan eyleminin ufkunu genişletir, hayat akışını hızlandırır, böylece mekân korunur ve medeniyet filizlenir...